

HUDEYBİYE SEFERİ VE Hz. MUHAMMED'İN BARIŞÇI SİYASETİ*

Mehmet Ali KAPAR**

Öz

Klasik ve modern İslam tarihi çalışmalarında Hz. Muhammed (sav)'in risâlet dönemi Mekke ve Medine dönemi olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan Mekke döneminin tamamı ve Medine döneminin ilk altı yılı genellikle meşakkatle ve sıkıntılar ile doludur. 6/628 yılına gelindiğinde ise artık İslam tarihinin kırılma noktası gerçekleşmiştir. Yapılan Hudeybiye Seferi ve beraberinde Mekke müşriklerin İslam devletini resmen tanıdıkları

Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması ile Müslümanların zor günleri geride kalmış, İslam bir çığ gibi yayılmaya başlamıştır. Gerek sefer esnasında yaşanan olaylar gerekse nihayetinde imzalanan Hudeybiye Antlaşması'nın doğru tahlil edilmesi son derece önemlidir. Zira ilk başlarda olumsuz olarak değerlendirilen ve imzalandığı esnada olaya şahit olan sahabelerin de itirazlarına sebep olan bu antlaşma, kendisinden sonraki başlayacak olan İslamlaşma akımının odak noktasıdır. Bu seferin en önemli yönlerinden birisi ise, rahmet peygamberi olarak gönderilen Hz. Muhammed'in barışçı politikasının zirvesi niteliğinde olmasıdır. Seferin başından sonuna kadar Rasûlullah, bu tutumunu hiç bozmamış, nihayetinde Mekke müşriklerle zafer niteliğinde bir antlaşma imzalanmıştır.

Bu çalışmada Hudeybiye Antlaşması'na giden süreçte yaşanan olaylar ve bu olaylar karşısında Hz. Muhammed (sav)'in barışçı siyaseti ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Hudeybiye, Hz. Muhammed, Sahabe, Mekke, Siyer

HUDEYBİYE EXPEDITION AND PROPHET MOHAMMED'S PEACE POLICY

Abstract

In the classic and modern Islamic history studies, the epistle period of Prophet Mohammed is divided into two periods as Mecca and Medina Periods. Whole Mecca period and the first six years of Medina period are often identified with a great amount of difficulties. Within the sixth year of Hejira (628), an unexpected twist took place in Islamic history. Having experienced the Hudeybiye Expedition signed the Hudeybiye Peace Treaty with polytheists of Mecca as a result, hard times for

* Bu çalışma "Hz. Peygamber'e (Sav.) Gelen Heyetler ve Bu Heyetler ile Münasebetler" isimli doktora tezinden genişletilerek hazırlanmıştır

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Konya/Türkiye. mkapar78@gmail.com

the Muslims were left behind. Subsequently, the Islamic religion began to spread dramatically. It is of great significance that either the events during expedition or Hudeybiye Peace Treaty require intensive analysis. Although the treaty was considered as a negative act and was opposed by the companions initially, it is regarded as the milestone of the Islamization movement that began afterwards. Another aspect of this expedition is that it is seen as the greatest level of Prophet Mohammed's peace policy in terms of its characteristics. The Prophet preserved his peaceful attitude until the end of the expedition and the treaty was welcomed as a sign of victory. The current study displays what was experienced on the way to Hudeybiye Treaty and Prophet Muhammad's peaceful political attitude during all the stages.

Keywords

Hudeybiye, Prophet Mohammed, Companions of Prophet, Sirah, Mecca

GİRİŞ

A.Hudeybiye'nin Yeri, Hudeybiye Seferi'nin Sebepleri, Sefer İçin Yapılan Hazırlıklar ve Seferin Tarihi

Hudeybiye Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye bir, Medine'ye dokuz merhale uzaklıktaki yerin adıdır.¹ İsmi altında Rasûlullah (sav)'a biat edilen *Hadbâ* adlı ağaçtan veya *Şecere Mescidi* diye anılan mescidin yanındaki kuyudan almıştır.²

Hz. Peygamber'in bu sefere çıkmasının maddi ve manevi sebepleri vardır. Manevi sebeplerin başında Hz. Peygamber'in Kur'ân ayeti³ ile onaylanan rüyası⁴ gelmektedir⁵. Bunun yanı sıra muhacirlerin yurtlarını ve çocuklarını özlemiş olmaları, hac ve umre yapmak suretiyle Kâbe'yi tavaf etmek istemeleri gibi sebepler de vardır. Maddi sebepler ise kazanılan zaferler ile İslam Devleti'nin siyasi ve askeri anlamda kuvvetlenerek hatırı sayılır bir güç haline gelmesi sonucu şartların Müslümanların lehine olgunlaşması şeklinde sayılabilir.

Rasûlullah (sav), Hudeybiye Seferi'ne çıkmadan önce gördüğü rüyayı ashâbına anlatmış, onlara umre yapmaya niyetlendiğini söylemiş ve hemen hazırlıklar yapmalarını istemiştir.⁶ Bu cümleden olarak Medine çevresinde yaşayan kabilelere haber salmış ve onları sefere iştirak etmeleri için davet etmiştir. Ancak Cüheyne ve Müzeyne kabilelerinin bir kısmı bu daveti reddetmiş ve değişik bahaneler uydurmuşlardı.⁷ Hatta bu durum Fetih Sure-si'nde açıkça yerilmiştir.⁸ Hazırlıkların tamamlanmasının ardından Hz.

¹ Mekke'nin 17 km. batısında ve eski Cidde yolu üzerindedir. Muhammed Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII, İstanbul 1998, s.297.

² Hamevî, (626/1229), *Mu'cemu'l-büldân*, II, Beyrut 1979, s. 229-230.

³ "Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtımsı veya saçlarınızı kısaltımsı olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi." Fetih, 48/27.

⁴ Hz. Peygamber'in rüyasında; yanında ashâbı olduğu halde saçlarını tıraş etmiş veya kısaltmış bir vaziyette güvenle Mekke'ye girdiğini, Kâbe'nin anahtarını teslim aldığı ve Arafat'ta vakfe yapanlar ile birlikte vakfe yaptığını görmüştü. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk: Mustafa es-Sakkâ ve dğr., III, Beyrut 1971, s. 336; Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, II, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul 2014, 224; Makdisî, *el-Bed' ve't-Târîh*, 4, Beyrut 1899, s. 224.

⁵ Burada bahsedilen rüya ile ilgili olarak inen ayetler konusunda tartışmalar vardır. Hz. Peygamber'in ilerisi için müjdeleyici nitelikte gördüğü rüyalar ile ilgili olarak Kur'an'da iki ayet geçer. Bunlar İsrâ 17/60. Ayet (... Sana gösterdiğimiz rüyayı... sinama vesilesi yaptık...) ve yukarıda bahsedilen Fetih 48/27. ayetlerdir. Fakat ekseri görüş İsrâ suresindeki bu ayetin Miraç olayı veya Bedir savaşı ile ilgili olarak nazil olduğu yönündedir. Hudeybiye ile ilgili olanın ise Fetih Sure-si'nde inen ayet olduğu şeklindedir. Konu ile ilgili tartışmalar ve tahliller için bk. Hidayet Aydar, "Kur'an'da Rüyalar ve Rüyaların Hayata Yansımaları", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V/1 (2005), s. 40-57.

⁶ Vâkîdî, II, s. 224; Makdisî, s. 224.

⁷ İbn Hişam, III, s. 322; Vâkîdî, II, s. 226.

⁸ "Bedevilerin (savaştan) geri bırakılanları sana, 'Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu; Allah'tan bizim için af dile' diyecekler. Onlar kalplerinde olmayı dilleriyle söylerler. De ki: 'Allah, sizin bir zarara uğramanızı dilerse yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin bir şeye gücü yeter? Hayır, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Ey münafıklar!) Siz aslında, Peygamberin ve inananların bir daha ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak eden bir kavim oldunuz.'" Fetih, 48/11-12

Peygamber, İbn Ümmü Mektûm' u Medine' de namaz kaldırmak⁹, Nümeyle b. Abdullah el-Leysî' yi de şehri idare etmek üzere yerine vekil bırakmıştır.¹⁰

Hz. Peygamber, Medine' den Zilkade 6/Mart 628¹¹ Pazartesi günü aralarında dört kadın sahabenin de¹² bulunduğu 1400-1700 kişilik¹³ bir kâfile ile Mekke' ye doğru harekete geçmiştir. Rasûlullah (sav), umre niyeti ile yola çıktıklarını göstermek amacı ile yetmiş civarında kurbanlık hazırlanmasını emretmiş ve bunları önceden göndermiştir.¹⁴ Ayrıca yine barışçı amaçlarla hareket ettiklerini göstermek için yanlarına kınlarında sokulu olan yolcu kılıçlarından başka silah da almamışlardı.¹⁵ Silahsız ve savunmasız bir şekilde yola çıkılmasına şaşırın Hz. Ömer ve Sa' d b. Ubâde' nin¹⁶ endişelerini dile getirmeleri üzerine, Rasûlullah (sav), "umre niyeti ile çıktığım bir yolda silah taşımam" diyerek niyetini bir kez daha ortaya koymuştur.¹⁷

B. Yolculuk Esnasında Yaşanan Olaylar

Hudeybiye yolu üzerinde bulunan Zülhuleyfe' ye gelindiğinde Hz. Peygamber ve ashâbı savaşmaya çıkmadıklarını göstermek için ihrama girmişlerdi¹⁸. Bu bölgede konakladıkları esnada Rasûlullah (sav), Büsr b. Süfyân el-Huzâî el-Kâ'bî' yi niyetlerini açıklaması, umre yapmaktan başka amaçlarının olmadığını Mekkelilere bildirmesi ve onların durumu hakkında da bilgi toplaması için Mekke' ye göndermişti.¹⁹

Hz. Peygamber' in bu seferini öğrenen Mekkeliler ise toplanıp ne yapmaları gerektiği konusunda aralarında istişarelerde bulunmuşlardır. Bu esnada Ehâbîş' ten kendilerine tâbi olanları ve Sakîf kabilesini yanlarına

⁹ Vâkıdî, II, 225; İbn Sa' d, "Kitâbü'l-Tabakâtü'l-Kebir, Tabakât, " I-XI, çev. edt. Adnan Demircan, İstanbul 2014, s. 97.

¹⁰ İbn Hişâm, III, s. 321; Belâzurî (Esnâbü'l-eshrâf, I, thk. Muhammed Hamîdullah, Mısır 1959, s. 350) Ebû Rühm Külsûm b. Husayn el-Gifârî' nin de ismini vererek aynı anda üç kişinin vekil olarak bıraktığını söyler.

¹¹ İbn Hişâm, III, s. 321; Vâkıdî, II, s. 225; İbn Sa' d, II, s. 95; Taberî, Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu'l-Taberî), I, Mısır 1326, s. 596; İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, Mısır 1939, s. 207; Mes'ûdî, Murûcü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevâhîr, I-IV, Mısır 1384-1964, s. 296; Zehebî, Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm: Megâzî nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmurî, Beyrut 1990, 363; W. Montgomery Watt, Hz. Muhammed Mekke' de, çev. Rami Ayas-Azmi Yüksel, Ankara 1986, s. 65; Abidin Sönmez, Rasûlullah (sav)' in Diplomatik münasebetleri ve Barış Andlaşmaları, İstanbul 2007, s. 206. Tarih ile ilgili diğer rivayetler için bk. Vâkıdî, II, s. 225; İbn Sa' d, II, s. 95; Taberî, I, s. 596; İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, IV, Kahire 1385/1965, s. 163; Zehebî, s. 363.

¹² Vâkıdî, II, s. 226.

¹³ 1400 kişi (İbn Hişâm, III, s. 322; Vâkıdî, II, s. 227; İbn Sa' d, II, s. 97), 1500 kişi (İbn Seyyidî'n-Nâs, Uyûnül-eser fi Fünûnül-Megâzî ve's-Semâil ve's-Siyer, II, Beyrut t.y., s. 11), 1600 kişi (Vâkıdî, II, s. 227; İbn Sa' d, II, s. 95); Hâlife b. Hayyât (Târîh' u Halife b. Hayyât, çev. Abdülhalik Bakır, Ankara 2001, s. 106) 700 kişi ile 1500 arası rivayetleri sıralar; 1700 kişi (Kastallânî, Mevâhibü'l-Hedünniye, I, Mısır 1281, s. 163) olarak vermişlerdir. Zürcânî (Şerhu'l-mevâhibü'l-Hedünniyye II, Beyrut 1393/1973, s. 180) rivayetlerdeki farklılıklara gerekçe olarak Medine' den yaklaşık 1400 kişinin çıktığını, diğerlerinin ise yolda katılmış olabileceklerini belirtir.

¹⁴ İbn Hişâm, II, s. 308-309; Vâkıdî, II, s. 224; İbn Sa' d, II, s. 95, 21; Taberî, I, s. 620; İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, II, Kahire 1965, s. 56.

¹⁵ Vâkıdî, II, s. 224; İbn Sa' d, II, s. 95; Taberî, III, s. 72; Halebî, II, s. 689-690.

¹⁶ Sa' d b. Ubâde ile Hz. Ömer arasındaki ilişkiler Sakîfe gölgeliğinde yaşanan hilâfet tartışmaları ve Hz. Ebû Bekr' e biat üzerine bozulmuş, ilk iki halifeye biat etmeyen Sa' d, Hz. Ömer döneminde halifenin isteği üzerine Medine' yi terk etmişti. Bkz., Köse, Feyza Betül, Medine' de Sosyal Hayat –Dört Halife Dönemi–, Mana Yay., İstanbul 2016, 121.

¹⁷ Vâkıdî, II, s. 225; Halebî, II, s. 689.

¹⁸ Öz, Şaban, İslam Tarihi, Konya 2010, s. 59.

¹⁹ Vâkıdî, II, s. 225.

almışlar, bunları Hz. Peygamber'e karşı atacakları adımlarda kendilerini desteklemeleri konusunda ikna edebilmek için de yedirip içirmek üzere beş ayrı yerde ziyafet tertip etmişlerdi.²⁰ Ayrıca Rasûlullah (sav) ve ashâbına karşı hareket etme konusunda yetkili olarak Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebu Cehil'i tayin etmişlerdi. Bunlardan Safvan b. Ümeyye'nin teklifi ile Hâlid b. Velîd kumandasında²¹ iki yüz kişilik bir süvari birliğini Müslümanları gözlemlemeleri ve gerekirse müdahalede bulunmaları için Gamîm mevkiine göndermişlerdi.²² Yine Kureyş müşrikleri, Mekke dağlarından Vezer (Vir) ve Veza dağlarına kadarki bölgede dağ başlarına gözcüler dikmişlerdi.²³ Kendisi bir çatışma çıkmasını istemediği ve işlerin diplomatik yollardan halledilmesini arzuladığını yukarıda bahsedilen elçisi Büsr b. Süfyân'ı göndermesinden anlaşılan Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd'in üzerlerine geldiğini öğrendiği zaman da, bir çarpışma çıkmaması ve kan dökülmemesi için yolunu değiştirmiş²⁴ ve Kureyş birliğine yakalanmadan Hudeybiye'ye ulaşıp orada konaklamıştı.²⁵

Hz. Peygamber'in elçisi Büsr b. Süfyân, Rasûlullah Gadîru'l-Eştât mevkiinde iken geri döndü. Burada Mekke'de gördüklerini anlatırken; Kureyşlilerin, Müslümanların gelişini haber aldıklarını ve onların zorla Mekke'ye girmeleri ihtimaline karşılık savaşmak için müttefikleri olan Ehâbişleri topladıklarını, hatta bunlara develer keserek yüksek binalarda ve evlerinde ziyafetler çektiklerini söyledi.²⁶ Mevcut durum karşısında itidali de elinden bırakmak istemeyen Rasûlullah (sav), Kureyşlilerin durumunu ve yaptıkları hazırlıkları öğrenince Gamime mevkiine²⁷ geldiğinde sahabelerine bilgi verip onlarla istişarelerde bulundu. Burada Hz. Peygamber, başta Hz. Ebu Bekir olmak üzere sahabelerin isteklerini göz önünde bulundurmıştır. Buna göre; umre ibadetini yerine getirmeye kesin kararlı olduklarını ifade edilmiş, öncelikle barış taraftarı olduklarını ancak Kureyşlilerin kendilerini zorlaması halinde savaşmaktan çekinmeyecekleri ve Kâbe'ye doğru ilerleme, eğer Kureyşlilerin bir müdahalesi söz konusu olursa onlara karşı koyma kararı alınmıştı. Bu kararı uygulamaya koyan Hz. Peygamber, ashâbı ile Mekke'ye doğru yolculuklarına devam etmişlerdir.²⁸

²⁰ Vâkıdî, II, s. 233-234.

²¹ Bir diğer rivayete göre İkrime b. Ebû Cehil kumandan tayin edildi. Vâkıdî, II, v 231.

²² Vâkıdî, II, s. 231-232; İbn Sa'd, II, s. 95.

²³ Vâkıdî, II, s. 231.

²⁴ Vâkıdî, II, s. 235.

²⁵ Öz, 59.

²⁶ İbn Hişâm, II, s. 309-310; Vâkıdî, II, s. 232-233; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, Beyrut 1969, s. 328; Taberî, I, s. 621-624; İbn Kesîr, II, s. 56-57; Makdisî, s. 224.

²⁷ Gamîm; Usfan'la Dacnan arasında, Usfan'ın önünde bir vadidir. Kura da, vadinin Harre tarafında, vadi boyunca uzanan kara bir dağdır. Gamîm'in Usfan'a uzaklığı 8 mildir. Hamevî, IV, s. 443.

²⁸ Vâkıdî, II s. 232, Ahmed b. Hanbel, IV, s. 328

Rasûlullah (sav)'ın bütün çabalarına rağmen saldırgan tutumlarından vazgeçmeyen Kureyşliler ve gönderdikleri Hâlid b. Velid kumandasındaki iki yüz kişilik süvari birlik, Müslümanların Mekke'ye iki duraklık mesafede olan Usfân'da konakladıkları bir anda karargâha kadar yaklaşip kible ile aralarına girmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, onların karşısına süvarileri yerleştirmesi için Abbâd b. Bişr'e emir vermiş²⁹, saldırmaya fırsat bulamayan Hâlid b. Velid bir süre sonra Mekke'ye dönmüştür³⁰.

C. Hudeybiye'de Konaklama

Hz. Peygamber ve ashâbı Hudeybiye'ye geldikleri zaman buranın Semed çukuru yolu üzerindeki en son ve en uzak noktasına indiler.³¹ Muhakkak ki Rasûlullah (sav)'ın burada konaklaması ve ilerleyip zorla Mekke'ye girmemesi tesadüfi değildir.³² Zira ilerlemeye devam edilip Mekke'ye zorla girilseydi, Müslümanlarla müşrikler arasında çarpışmalar olacak, kan akıtılacak ayrıca yağma olayları görülecekti.³³ Bundan başka Mekke'de, Müslümanların henüz tanımadıkları, İslam'a girdiklerini gizli tutan erkek kadın birçok Müslüman vardı. Muhtemelen onlardan birçokları, çarpışma sırasında bilinmeden öldürülebileceklerdi.³⁴

D. Karşılıklı Temaslar (Elçiler Vasıtası İle Görüşmeler)

Rasûlullah (sav)'ın Hudeybiye'de konakladığı bir esnada, Huzâa Kabilesi'nin reisi³⁵ Büdeyl b. Verkâ, kabilesinden bir grup ile gelerek selam verdiler. Eskiden beri Hz. Peygamber ve Müslümanlar ile araları iyi olan Huzâalılar, Mekke'de olup bitenleri gizlice Medine'ye bildirirlerdi. Yani Müslüman olsun veya olmasınlar elde ettikleri bilgileri Rasûlullah'a iletirlerdi.³⁶ Görüşme esnasında Büdeyl b. Verkâ ve yanındakiler, Rasûlullah'a niçin geldiklerini sorup Mekke'nin durumundan haber verdiler. Müslümanlara karşı kurulan ittifaktan bahsedip bunun için Kureyş ve müttetiklerinin yemin ettiklerini bildirdiler³⁷. Hz. Peygamber ise, savaşmak niyetinde olmadıklarını, barışçı amaçla ve umre niyeti ile geldiklerini Büdeyl'e bildir-

²⁹ Vâkıdî, II, s. 234-235; Ebû Dâvûd, *Sünen*, thk: M. Muhyiddin Abdülhamid, Mısır 1952 "Salâtü's-Sefer", 12; Nesâî, "Havf", s. 22; Ahmed b. Hanbel, IV, v 59-60.

³⁰ Buhârî, *Sahîh*, thk. Abdulaziz b. Abdillâh, Beyrut 1984, "Şurût", 15; Vakıdî (II, s. 235) ilk korku namazının burada bu olay esnasında kılındığını aktarır.

³¹ Vâkıdî, II, s. 239; Ebû Bekr Abdurrezzak, *el-Musannef*, V, Beyrut 1970, s. 332.

³² Zürcânî, II, s. 184. M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, V, İstanbul 1991, s. 271-272.

³³ Zürcânî, II, s.184.

³⁴ "Onlar, inkâr edenler ve sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve (ibadet amacıyla) bekletilen kurbanlıkları yerlerine ulaştıran alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle, inanmış kadınları bilmeyerek ezmeniz ve böylece size bir eziyet gelecek olmasaydı, (Allah, Mekke'ye girmenize izin verirdi). Allah, dilediğini rahmetine koymak için böyle yapmıştır. Eğer, inananlarla inkârcular birbirinden ayrılmış olsalardı, onlardan inkâr edenleri elem dolu bir azaba uğrattırdık." Fetih, 48/25.

³⁵ M. Yaşar Kandemir, "Büdeyl b. Verkâ", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 482.

³⁶ İbn Hişâm, III, s. 325-326; Vâkıdî, II, s. 244-245; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 323.

³⁷ İbn Hişâm, III, s. 325-326; Vâkıdî, II, s. 245; Abdurrezzak, V, s. 333; Buhârî, "Hacc", 106, "Megâzi" 35; Taberî, III, s. 74, İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih*, II, Beyrut 1965, s. 2, 201.

miştir. Kureyş'in ısrar etmesi halinde savaşmaktan çekinmeyeceklerini ilave ederek bunu yapmak istemediğini, kendisinin antlaşma yapmak taraftarı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kureyş'in işlerine karışmamasını ve insanlar ile kendisini baş başa bırakmasını, saldırgan tutumlarından vazgeçmelerini istemiştir³⁸.

Söylenenleri dinleyen Büdeyl b. Verkâ, bineğine binip Mekke'ye geri döndü. Kendisini karşılayanlara, "Vallahi, böyle bir düşüncüyü ortaya koyma karşı asla muzaffer olamazsınız" dediyse de, İkrime b. Ebû Cehil ile Hakem b. el-Âs ve yanındakileri ikna edemedi. Kureyşîler bu sefer de Büdeyl ve arkadaşlarını istihbarat almak için geldikleri şekilde yani casuslukla suçladılar. Kendilerinin Hz. Peygamber'den bir şey duymaya ihtiyaçları olmadığını, asıl Hz. Muhammed (sav)'in yanına dönerek, onu asla Mekke'ye sokmayacaklarını iletmesini söylediler. Olaya şahit olan Urve b. Mes'ud oradakilere, yaptıklarının akıllıca olmadığını, Büdeyl'in söyleyeceklerini dinlemelerini, işlerine gelirse kabul edeceklerini, işlerine gelmezse bırakacaklarını söyledi. Safvan b. Ümeyye ve Hâris b. Hişâm'da ona destek verince "Haydi işittiklerini anlat bakalım" dediler, Büdeyl de olup bitenleri orada bulunanlara anlattı³⁹.

Anlatılanları dinleyen Urve b. Mes'ud, Kureyş ileri gelenleri ile konuşarak onları bir kez de kendisini elçi olarak göndermeye ikna etti ve hemen yola çıktı⁴⁰. Birçok defa elçilik görevinde bulunan Urve b. Mes'ud, Kureyşliler için de hatırı sayılır bir kişi idi. Hz. Peygamber'in yanına geldikten sonra bu tecrübesi ile hareket ettiği görülmektedir. Hudeybiye'ye gelen Urve⁴¹, devesini çöktürdü ve Rasûlullah'ın önünde oturdu. Söze ilk olarak o başladı ve Hz. Peygamber'e -yanındaki sahabeleri kast ederek- bir takım devşirme ve toplama kişileri toplayarak kendi kabilesinin başına bela ettiğini, bundan amacının kabilesini yok etmek olduğunu söyleyerek suçlamalarda bulundu. Geride bıraktığı Mekkelilerin Ehâbiş ile kendilerine bağlı bulunan birçok kabileleri de davet edip zırhlarını giymiş vaziyette beklediklerini ve kendilerini Mekke'ye sokmamak için yemin ettiklerini anlattı. Ardından ya kendi kabilesi olan Kureyş'i yok edeceğini -ki daha önce Araplar arasında böyle bir olayın görülmediğini söylemiş- ya da yanında bulunan Rasûlullah'ın

³⁸ Vâkıdî, II, s. 244-245; İbn Sa'd, III, s. 96; Abdurrezzâk, V, s. 333; Buhârî, "Şurû" 15, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, Tefsir, "Müntehine" 2; Ebû Dâvûd, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, s. 74; Köksal, V, s. 278.

³⁹ Vâkıdî, II, s. 245-246; Buhârî, "Şurû" 15, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, "Tefsir", "Müntahine" 2; Ebû Dâvûd, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, s. 74, Köksal, V, s. 278-279.

⁴⁰ Vâkıdî, II, s. 246; Abdurrezzak, V, s. 334, Taberî, III, s. 74.

⁴¹ İbn Sa'd, II, s. 99.

ashabını kast ederek onların asil insanlar olmadığını, hiç birisini tanımadığını ve yakında Hz. Peygamber'i terk edeceklerini ima etmişti.⁴²

Rasûlullah (sav), Urve b. Mes'ud'a hazırlamış oldukları kurbanlıkları göstermiş ve bir kez de ona gelme nedenlerini anlatmıştır. Urve'den geri dönmesini, amaçlarını ve gördüklerini Kureyş'e aktarmasını istemiş, onların kendi akrabaları olduğunu ve yapılan mücadelelerin onları yıpratmış olduğundan bahsederek, savaş taraftarı olmadıklarını, savaşta da zaten bir hayır bulunmadığını, harp ettikleri takdirde Kureyş'in iyice yıpranarak yok olma tehlikesi ile karşılaşacağını iletmesini istemiştir. Kureyş'in, Kâbe ile kendisinin ve Müslümanların arasından çekilmesini ve umrelerini yapmaya, kurbanlarının kesmeye müsaade edilmesini, böylelikle nesillerinin korunacağını, ayrıca kendisini serbest bıraktıkları ve diğerlerinin Müslümanlara galip geldiği takdirde Kureyş'in istediğinin olacağını söylemiştir. Aksi takdirde kararlılığını ifade ederek: "Vallahi ben bu din uğrunda, başım gövdemden ayrılıncaya (ölünceye), Allah'ın bu husustaki hükmü yerine gelinceye kadar, insanların aklarına, karalarına karşı savaşacağım!" buyurmuştur⁴³.

Tecrübeli bir diplomat olduğu daha önce de belirtilen Urve b. Mes'ud, bu esnada çevresini gözlemlemekten geri durmamış ve sahabe'nin Rasûlullah'a olan davranışları dikkatini çekmişti. Ayrıca Mekke'nin ve Kureyş'in ileride düşeceği durumu da tahmin etmişti. Bunu Mekke'ye döndükten sonra Kureyşlilere özellikle söyleme gereği duyarak görüşmeler esnasında gördüklerini anlatmış, ashabın Rasûlullah'a olan sevgisinden, bağlılığından bahsederek onları uyarmış ve sağduyulu davranmaya davet etmişti. Bu sözlerinden Hz. Peygamber'in yanında çok da kısa kalmadığı anlaşılabilir, ayrıca Hz. Peygamber'in ve sahabe'nin tutumlarından oldukça etkilendiği ortaya çıkan Urve b. Mes'ud, Kureyşlilere, Hz. Peygamber ile antlaşma yolunu tutmalarını tavsiye etmişti. Beklemedikleri bu uyarı karşısında şaşırarak Kureyşliler, Urve b. Mes'ud'a kendisini çok sevmemiş ve güvenmemiş olsalardı kınayacaklarını söyleyerek sözlerine tepki gösterdiler. Fakat her şeye rağmen etkilenmiş olmalı ki, bu sene umreye izin vermeyeceklerini fakat gelecek sene umre yapabileceğini de eklediler⁴⁴. Onların inatçı ve katı tutumlarını gören Urve b. Mes'ud, Mekke'den ayrılarak memleketi Tâif'e gitti⁴⁵.

Kureyş Kabilesi Rasûlullah'ı geri Mekke'ye sokmama ve umre yaptırmama kararından vaz geçmemişler fakat duyumlarından ve önceki elçileri-

⁴² İbn Hişâm, III, s. 327; Vâkidî, II, s. 246; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324; Köksal, V, s. 281-282.

⁴³ Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, Beyrut 1379/1960, s. 54; Köksal, V, s. 281-282.

⁴⁴ İbn Hişâm, III, s. 328; Vâkidî, II, s. 250-251; Abdurrezzak, V, s. 336; Buhari, "Şurû't" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzî" 35, "Tefsir", Mümtahine 2; Ebu Davud, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, s. 75.

⁴⁵ Halebî, II, s. 700; Zürkânî, II, s. 193.

nin sözlerinden etkilenerek savaşı da göze alamamışlardı. Geriye tek yöntem olarak Hz. Peygamber'e elçiler göndererek onu geri dönmeye ikna etmek kalmıştı. Bunun için gönderilen bir diğer elçi, Ehâbiş kabilelerinin başkanı durumunda olan Kinânelerden Huleys b. Alkâme idi. Aslında Huleys, Kureyş ileri gelenlerinden izin alarak gönüllü bir şekilde Hz. Peygamber'e elçi olarak gitmeyi kendi istemişti⁴⁶. Onu daha önceden tanıdığı sözlerinden anlaşılan Rasûlullah (sav)'ın tutumu dikkat çekicidir. Şöyle ki; onun geldiğini görünce Hz. Peygamber, gelenin Huleys b. Alkâme olduğunu, onun kurbanlıklara saygılı, ibadete ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeye özen gösteren bir kavme mensup olduğunu yanındakilere söyledi.⁴⁷ Bir taktik olarak da kurbanlıkların onun geldiği yöne sürülmesini ve onun göreceği şekilde bırakılmasını istedi. Huleys b. Alkâme, iyice yaklaşınca da Müslümanlar hep bir ağızdan "Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk!..." diyerek onu karşıladılar. Huleys, kurban edilmek için hazırlanmış develeri görmüş⁴⁸ ve uzun müddettir onların, bu vaziyette tutulmaktan dolayı kendi yünlerini yemiş olduklarını fark edince gözleri yaşarmıştı. Bu şekilde Rasûlullah'ın vermek istediği mesajı alan Huleys b. Alkâme gördükleri karşısında kendi kendine "Sübhânallah! Bunların Beytullah'ı tavaf ve ziyaretten alikonulmaları hiç de lâyük ve yerinde bir hareket değildir!"⁴⁹ diyerek Hz. Peygamber ile görüşmeden geri Mekke'ye döndü. Ardından Kureyşlilere gördüklerini anlattı. Müslümanları Mekke'ye sokmamalarının ve onlara umre yaptırılmalarının doğru olmadığını, bunun için kendileri ile antlaşmadıklarını söyledi. Kureyşliler, Urve b. Mes'ud gibi Huleys b. Alkâme'den de bu tür benzer sözler duyunca şaşırılmışlar, hatta çok sinirlenip Huleys'e hakaretler etmişlerdi. Bunun üzerine o da, bütün Ehâbiş kavimlerini alıp götürmekle onları tehdit etmişti. Nihayet Mekkelilerin tavırlarına kızan Huleys b. Alkâme, söylediği gibi de yapmış ve kavmiyle beraber Kureyş'i terk edip gitmişti⁵⁰. Huleys b. Alkâme'nin gitmesi ile baştan beri Kureyşli müşriklerin yanında yer alan ve Hendek savaşında tam destek veren Ehâbiş-Kureyş ittifakı burada dağılmış oluyordu. Fakat Hudeybiye Antlaşması'nın "kabilenin istediği tarafla antlaşabileceği" hususundaki maddesi neticesinde yine eski ittifakı canlandırmışlardır.⁵¹

⁴⁶ İbn Hişâm, III, s. 326; Vâkıdî, II, s. 251; Abdurrezzak, V, s. 336;

⁴⁷ Hadis kitapları Huleys b. Alkâme'nin ismini vermezken İbn Hişâm (III, s. 75) ve Vâkıdî (II, s. 251) isim zikrederler. Buhârî, "Şurût" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, Tefsir, "Müntahine" 2; Ebu Davud, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655);

⁴⁸ İbn Hişâm, III, s. 326; Vâkıdî, II, s. 251; İbn Sa'd, III, s. 99; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324; Taberî, III, s. 75.

⁴⁹ Abdurrezzak, V, 337; Buhârî, "Şurût" 15, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, "Tefsir", "Müntahine" 2; Ebû Dâvûd, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, s. 75.

⁵⁰ İbn Hişâm, III, s. 326; Vâkıdî, II, v 251; Taberî, III, s. 75-76; İbnü'l-Esir, II, s. 302.

⁵¹ Mehmet Ali Kapar, "Ehâbiş", *D/IA*, X, İstanbul 1994, s. 497.

Hız. Peygamber'in ılımlı, Kureyşlilerin inatçı tavrı hem Mekke içerisindeki ılımlılara hem de çevrede olup Kureyş'e destek veren veya vermeyen kabilelere, Kâbe'yi tavaf etmek ve umre yapmak niyeti ile gelen insanların Kureyş tarafından engellendiği algısını oluşturmuştu. Bu da o güne kadar süregelen kadim ittifakların ve Kâbe'nin hizmetkârı Kureyş'in desteklenmesi gerektiği anlayışının yıkılmasına neden olmuştur. Böylelikle Hudeybiye Seferi'nden ilk ciddi sonuç elde edilmiş oluyordu.

Daha önce⁵² Urve b. Mes'ud'un şimdi de Huleys b. Alkâme'nin anlattıklarından ve tehditlerinden etkilenen Kureyş ileri gelenleri, Huleys'e gitmeden önce acele etmemesini ve yakında mantıklı bir antlaşma yapacaklarını söylediler.⁵³ Bu cümleden olmak üzere, o zamana kadar ki yapılan karşılıklı görüşmelerin olumlu sonuçlar vermeye başladığı ve Kureyş'in katı tutumunun yumuşama eğilimine girmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca geleneksel inatlarında devam etmelerinin kendilerine pahalıya mal olacağını anlamışlardı.⁵⁴ Fakat hala inatlarından tam olarak vaz geçmemişler ve Hız. Peygamber'e elçiler göndererek geri dönmesi için ikna etmeye çalışmaya devam etmişlerdir.

Kureyş'in gönderdiği bir diğer elçi, Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef'dir. Mikrez elçiliğe kendisi talip olmuş "Bırakın bir de ben gideyim" demiş ve Kureyşlilere bunu kabul ettirmişti⁵⁵. Rasûlullah, onu görünce tanımış, onun gaddar ve hain biri olduğunu, dolayısıyla dikkatli olmaları gerektiğini yanındakilere tembihlemişti. Görüşme esnasında gelen diğer elçiler gibi Mikrez'e aynı sözler söylenmiş, o da kendisine söylenenleri Mekkelilere aktarmıştır⁵⁶.

Tüm bu zaman diliminde Rasûlullah da boş durmamış, karşıdakilere umre maksadı ile geldiklerini ve umrelerini tamamladıktan sonra geriye döneceklerini anlatmak için bazı elçilerini Kureyş ileri gelenlerine göndermiştir. Bunlardan ilki Hırâş b. Ümeyye'dir. Hırâş, Mekke'ye varıp onlarla görüşmek isteyince çok kötü muamele görmüş, dövülmüş ve öldürülmeye kalkışılmış, hatta Hız. Peygamber'e ait olan *es-Saleb* denilen devesi İkrime b. Ebû Cehil tarafından kesilmişti. Hırâş'ı ölümden kendi kavminden birileri himayesine alarak kurtarmış ve kısa süre sonra Hırâş, Hudeybiye'ye geri

⁵² Elçilerin geliş sırası kaynaklarda net değildir. Büdeyl b. Verkâ'dan sonra Huleys b. Alkame geldi diyenler olduğu gibi (Buhârî, "Şurûr", 15; İbnü'l-Esir, II, s. 202; Zehebî, s. 370), Urve b. Mes'ud'dan sonra Huleys geldi diyenler de olmuştur. (Taberî, I, s. 627.)

⁵³ İbn Hişâm, III, s. 326; Vâkıdî, II, s. 251; İbn Sa'd, III, s. 99; Buhârî, "Şurûr" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, Tefsir, "Mümtahine" 2; Ebu Davud, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, s. 76. İbnü'l-Esir, II, s. 202; Köksal, V, s. 288-291.

⁵⁴ Öz, 60.

⁵⁵ Abdurrezzak, V, s. 337; Taberî, III, s. 76.

⁵⁶ Vâkıdî, II, s. 251; İbn Sa'd, III, s. 99; Buhârî, "Şurûr" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzi" 35, Tefsir, "Mümtahine" 2; Ebu Davud, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655).

dönmüştü.⁵⁷ Olan biteni anlattıktan sonra Hıraş b. Ümeyye, Hz. Peygamber'e kendisi gibi birini değil de, kabilesi kalabalık ve koruması çok olan birilerini Mekke'ye göndermesini tavsiye etti. Bunun üzerine Rasûlullah, Mekkelilere elçi olarak Ömer b. Hattab'ı göndermek istediye de Hz. Ömer, Mekke'de kendi kabilesinden (Adiy b. Ka'b oğulları) kimsenin kalmadığını, kendisini öldürebileceklerini, bunun yerine kabilesi daha kuvvetli olan Osman b. Affan'ı göndermesinin daha uygun olacağını, eğer kendisinin gitmesi konusunda ısrarcı olursa gidebileceğini belirtti.⁵⁸ Bu tavsiye üzerine Rasûlullah'da, Hz. Osman'ı göndermeye karar verdi.⁵⁹ Hz. Osman, elçi olarak Mekke'ye vardıktan sonra, Kureyşlilere geliş nedenlerinin savaşmak olmadığını, umre amaçlı geldiklerini anlattı, fakat onları bir türlü ikna edemedi. Bu sırada Ebân b. Osman yanına geldi ona saygı gösterdi, himayesine aldı ve kendi bineğini verip Mekke'de istediği gibi hareket edebileceğini söyledi. Hz. Osman bu esnada birçok kişi ile Mekke'ye girmelerine izin verilmesi hususunda görüştü ise de Kureyşliler yapılan bütün teklifleri reddettiler⁶⁰.

Hz. Osman'ın Mekke'de bulunduğu sırada sadece ona özel olmak üzere Kâbe'yi tavaf etmesine izin verilmiş fakat o, Rasûlullah ve ashabı Hudeybiye'de alıkonulmuş halde iken kendisinin asla tavaf yapmayacağı cevabını vermiştir.⁶¹ Bu cevaba kızan Kureyşliler⁶², görüşmeleri olumsuz neticelenen Hz. Osman'ın geriye dönme istediğini de reddetmişler ve üç gün boyunca Mekke'de hapis⁶³ tutmuşlar, ancak üçüncü günün sonunda gitmesine izin vermişlerdi. Üç günlük Mekke içi esareti esnasında Hz. Osman boş durmamış, fırsatı değerlendirerek Hz. Peygamber'in kendisine emri olan Mekke'de bulunup hicret etmeyen, zayıf ve koruyucusuz birçok Müslümanı ziyaret etmiş ve onlara Rasûlullah'ın Mekke'nin fethedileceğini, Allah'ın burada dinini muzaffer kılacağını müjdelediğini haber vermişti.⁶⁴

Diğer yandan Hudeybiye'de bulunan ve yukarıda da bahsedildiği üzere Kâbe'yi ve Mekke'yi çok özleyen sahabelerden bir kısmı Hz. Osman'ın durumuna imrenmişler ve kendi aralarında konuşmuşlardı. Bunu öğrenen ve Hz. Osman'ı iyi tanıyan Rasûlullah (sav), kendisinin ve Müslümanların tavaf etmeden onun da tavaf edeceğini zannetmediğini söylemişti. Ancak

⁵⁷ İbn Hişâm, III, s. 328; Vâkıdî, II, s. 252; İbn Sa'd, III, s. 99; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324; Taberî, III, s. 77; İbnü'l-Esir, II, s. 203; İbn Seyyidî'n-Nâs II, s. 322; İbn Kesîr, II, s. 59.

⁵⁸ İbn Hişâm, III, s. 328; Vâkıdî, II, s. 252; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324; Taberî, III, v 77.

⁵⁹ İbn Hişâm, III, s. 328; Vâkıdî, II, s. 252; İbn Sa'd, II, s. 99; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324;

⁶⁰ Vâkıdî, II, s. 252.

⁶¹ İbn Hişâm, III, s. 329; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 324.

⁶² İbn Hişâm, III, s. 329.

⁶³ Rasûlullah ve dört halife döneminde bölgedeki haphaneler için bkz., Köse, 80-83.

⁶⁴ Vâkıdî, II, s. 257.

sahabeler Mekke'ye kadar giden birinin tavaf etmeyeceğinden hala emin olamıyorlardı. Hatta Hz. Osman serbest bırakılıp Hudeybiye'ye döndükten sonra ona Kâbe'yi tavaf edip içini rahatlattığını söylemeleri üzerine, Hz. Osman bunu söyleyenlere sitem etmiş ve Mekke'de bir yıl kalmış bile olsa Rasûlullah'ın Kâbe'yi tavaf etmedikçe kendisinin de etmeyeceğini söylemiştir⁶⁵.

Hudeybiye Seferi'nin birçok aşamasında olduğu üzere burada da ciddi bir sadakat testine tutulmuş olan Müslümanlar, Hz. Osman'ın Mekke'de temaslarda bulunduğu sırada öldürüldüğü şeklinde bir haberin Hudeybiye'ye gelmesi üzerine⁶⁶ niyetlerini bir anda umreden cihada çevirmişlerdir. Rasûlullah (sav), Hudeybiye'deki ikameti sırasında gölgelendiği "Semüre" denilen sakız ağacının altında, orada hazır bulunan sahabelerden bir rivayete göre "ölüm üzerine"⁶⁷, bir başka rivayete göre ise "savaştan kaçmamak üzere"⁶⁸ tek tek biat aldı.⁶⁹ Bu biata Rıdvan Biatı denmiştir⁷⁰. Rasûlullah'ın burada gerçek niyetinin Hz. Osman'ın intikamını almak için Mekke'ye saldırmak olmadığı, amacın Kureyş'e gözdağı vermek olduğu sonucu da ortaya çıkmaktadır. Zira, hem Müslümanların yanındaki silahlar hafif silahlardı ve savaşmak için müsait değillerdi, hem de Kureyş böyle bir savaşı göze almak için hazır değildi. Böyle bir kalkışma, iki taraf içinde korkunç sonuçlar doğurabileceği gibi, kendi elleri ile haramları da çiğnemiş olacaktı. Dolayısıyla biatın amacının Kureyş'i karar vermeye zorlamak ve anlaşma masasına oturtmak olduğu aşikârdır.⁷¹

Rasûlullah (sav), Hz. Osman'ın Mekke'de esir olarak tutulduğu sırada muhtemel bir saldırıya karşı güvenlik tedbirleri almış ve sürekli nöbetçiler tanzim etmiştir. Bunlardan Muhammed b. Mesleme ve yanındakiler bir gece nöbette iken, Mekke müşriklerinin Müslümanların karargâhunun çevresinde dolaşmaları ve ani baskınlar yapıp psikolojik olarak sahabeleri yıpratmaları için gönderdikleri, Mikrez b. Hafs'ın kumandasındaki elli kişilik baskın birliğinin yakalamışlardır. İçlerinden yalnız Mikrez b. Hafs kaçmayı başarabilmiştir. Rasûlullah, yakalanan bu birliği kısa süre sonra serbest bi-

⁶⁵ Vâkıdî, II, s. 257; Beyhakî, IV, s. 134-135.

⁶⁶ İbn Hişâm, III, s. 329-330; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325.

⁶⁷ Buhârî, "Megâzî", "35", "Ahkâm", 44; Müslim, *el-Cami'u's-Sahih*, "İmâre", 18; Nesâî, *Sünen*, şrh. Süyûtî, Beyrut 1994, "Biat" 8; Belâzurî, I, s. 351; Zehebî, s. 383.

⁶⁸ İbn Hişâm, II, s. 315-316; İbn Sa'd, II, s. 99-100; Buhârî, "Cihâd", 110; Müslim, "İmâre", 67; Zehebî, s. 383; İbn Kesîr, II, s. 59-60.

⁶⁹ Mustafa Fayda, "Bey'atürrıdvân", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 39-40.

⁷⁰ Ayrıntılar için bak. İbn Hişâm, III, s. 329-330; Vâkıdî, II, s. 253-257; Buhârî, "Megâzî", 19, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 48, "Fezâ'ilü ashâbi'n-nebi", 7, 35; "Cihâd", 110; Müslim, "İmâre", 67; Tirmizî, *Sünen*, thk: Beşşâr Awvâd Ma'ruf, Beyrut 1996, "Menâkıb", 57, 58; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325; Taberî, III, s. 77; Mohiaddin Alwaye, "The Truce of Hudeybiya and The Conquest of Mecca", *Mecelletü'l-Ezher*, X, Kahire 1973, s. 1; Fayda, s. 39.

⁷¹ Öz, 60.

rakarak büyük bir iyi niyet göstermiştir. Bu esnada bu birliğin Hz. Peygamber ve yanındakiler tarafından esir alındığını haberini alan Mekkeliler, seksen kişilik yeni bir birlik göndermiş fakat bu birlik de Müslüman gözcüler tarafından yakalanmış, kısa süre sonra bunlar da serbest bırakılmıştır. Yakalanan bu ikinci Mekke kuvvetinin içerisinde, Süheyl b. Amr, Huvaytî b. Abduluzâ ve bir önceki seferde kaçmayı başaran Mikrez b. Hafs isimli Kureyş casusları da bulunuyordu. Bu kişiler esaretleri esnasında sahabelerin yapmış oldukları Rıdvan Biati'na şahit olmuşlar ve bu biate katılanların hemen savaş için hazırlanmaya başladıklarını görünce de gözleri korkmuştu. Casuslar salıverilmelerinin ardından hemen Mekke'ye dönüp durumu anlatmışlar, acilen antlaşma yolunun tutulmasını Mekkelilere tavsiye etmişlerdir⁷².

E. Antlaşmanın İmzalanması

Hz. Peygamber'in ahabından savaşma hususunda biat aldığını duyan Kureyş yöneticileri, en sonunda siyasetlerinde köklü bir değişiklik yapmışlar ve kendi aralarında istişarelerde bulunarak barışa razı olmuşlardır. Antlaşmanın şartlarının ne olacağını konuşarak elçileri Âmir b. Lüeyy oğullarından Süheyl b. Amr'a⁷³ bildirdiler ve onun yanına Huvaytî b. Abdüluzza ve Mikrez b. Hafs'ı da katarak⁷⁴ Rasûlullah (sav)'a gönderdiler. Yola çıkmadan Kureyşliler, elçi Süheyl b. Amr'a, Müslümanların bu yıl Mekke'ye girmeden Medine'ye dönme şartı olmaksızın barış yapmalarının mümkün olmadığını söylemesini ve yapılacak antlaşmanın maddelerine bunun mutlaka yazılmasını istediler. Ayrıca Mekke yöneticileri, diğer Arap kabilelerine yenilmiş bir görüntü vermemek⁷⁵ ve Hz. Muhammed (sav)'e boyun eğdikleri gibi bir algının oluşmaması için "Vallahi senin zorla Mekke'ye girişini Araplar konuşmayacaklardır" demeleri konusunda elçilerini sıkı sıkı tembihlemişlerdi.⁷⁶

Elçi olarak Süheyl b. Amr'ın seçilmesi tesadüfi değildir. Zira Süheyl, genç yaşına rağmen Kureyş'in ileri gelenleri ve sözü dinlenenleri arasındaydı. Daha önce Bedir Savaşı'na müşrikler safında, onların hatibi olarak katılmıştı. Müslümanlardan Mâlik b. Duşûm tarafından esir alınan Süheyl'in ileride Rasûlullah aleyhinde konuşmasını engellemek için Hz. Ömer

⁷² Vâkıdî, II, s. 257; Halebî, II, s. 705; Köksal, V, s. 302-303.

⁷³ Künyesi: Ebû Yezîd Süheyl b. Amr b. Abdîsem el-Âmirî el-Kureşî'dir. Kureyş'in bir kolu olan Âmir b. Lüey kabilesine mensuptur. Bedir savaşı esirleri arasındadır. Fidyesi ödenip serbest kaldıktan sonra Mekke'ye dönmüş ve yeniden savaş hazırlıklarına başlamıştır. Süheyl'in, kardeşi Sehl ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında müslüman olduğu veya Huveyn Gazvesi'nden dönüşte Rasûlullah'ın kendisine ganimetten 100 deve pay verip teşvik etmesiyle Cîrâne'de müslüman olduğu ve Medine'ye hicret ettiği aktarılır. İbn Sa'd, VI, s. 123, VIII, s. 10; İbn Abdilber, II, s. 108-112; Bünyamin Erul, "Süheyl b. Amr", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 30.

⁷⁴ Vâkıdî, II, s. 257

⁷⁵ Abdurrezzak, C. 5, s. 338; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 330.

⁷⁶ İbn Hişâm, III, s. 331; Vâkıdî, II, s. 258; Abdurrezzak, V, s. 337; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325; Ebû Yûsuf, s. 210.

dişlerini kırmak istemiş ancak Hz. Peygamber, Süheyl'in ileride güzel işler yapabileceğini söyleyerek buna izin vermemişti. Nitekim Rasûlullah'ın vefatı üzerine Süheyl, Hz. Ebû Bekir'in Medine'de yaptığı konuşmanın bir benzerini Mekke'de yaparak Müslümanları teskin etmiş, dinden dönmeye kalkışanları uyarıp yatıştırmıştı. Süheyl'in aşağıda ayrıntıları ile verilecek olan Hudeybiye görüşmelerindeki tavrı ve ileri sürdüğü şartlar, metindeki bazı kelimelere yaptığı itirazlar henüz otuz yaşında olmasına rağmen onun güçlü bir müzakereci olduğunu da ortaya koymuştur.⁷⁷

Hudeybiye'ye gelirken, elçilerin rahat hareket ettiklerini gören Rasûlullah, barış yapmak için gönderdiklerini anlamış ve daha elçiler bir şey söylemeden yanındakilere işlerinin kolaylaştırıldığını ve barışın imzalanacağını müjdesini vermiştir.⁷⁸ Ayrıca Süheyl'in isminin kolaylık anlamına gelen "s-h-l" kökünden gelmesinden dolayı bunu hayra yorup işlerinin kolaylaştırıldığını ve Kureys'in barış yapmak istediği zaman Süheyl'i gönderdiğini ifade etmiştir.⁷⁹

Elçi Süheyl, ilk olarak Müslümanlara saldıran birliklerin kendileri tarafından gönderilmediğini, bunun içlerindeki bazı ahmaklar tarafından yapıldığını bundan haberlerinin olmadığını söyleyerek yani bir nevi özür dileyerek sözlerine başladı.⁸⁰ Ardından elçi ile Rasûlullah (sav) arasında uzun süren görüşmeler ve pazarlıklar yapıldı. Nihayetinde mutabakat sağlanan konuların yazıya geçirilmesi için Kureys elçisi Süheyl b. Amr, orada bulunanlardan malzemelerin getirilmesini istedi⁸¹ ve antlaşma şartlarının yazım işlemine geçildi.⁸²

Elçisi olduğu Kureys'in katı tutumunu devam ettiren Süheyl b. Amr, antlaşma maddelerinin yazımında birçok sorunlar çıkarmışsa da Hz. Peygamber yine burada uzlaşma taraftarı olmuş ve itiraz edilen noktaları, onların istediği gibi yazılmasını sağlamıştır. Hatta öyle anlar olmuştur ki; sahabeler bu kadar taviz verilmesine dayanamamışlar, kâtibin elini tutup engel olmaya çalışmışlardı. Rasûlullah (sav) ise eli ile susun işareti yaparak onları susturmaya çalışmıştı.⁸³ Görüşmeleri takip eden diğer iki Kureys elçisinden biri olan Huvaytib b. Abduluzza, olanlara şaşırmış, Mikrez b. Hafs'a yönelip

⁷⁷ İbn Sa'd, VI, s. 123, VIII, s. 10; İbn Abdiberr, II, s. 108-112; Erul, s. 30.

⁷⁸ İbn Hişâm, III, s. 331; Abdurrezzak, V, s. 337; Taberî, *Târîh*, III, s. 78; İbn Hazm, 208; İbn Kesir, IV, s. 168.

⁷⁹ İbn Hişâm, III, s. 331; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325; Taberî, III, s. 78.

⁸⁰ Vâkidi, II, s. 258.

⁸¹ Abdurrezzak, V, s. 337; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 330; Beyhakî, IV, s. 105; Kastallânî, I, s. 166.

⁸² İbn Hişâm, III, s. 331; Vâkidi, II, s. 258; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325; Taberî, III, s. 78; Beyhakî, IV, s. 145; İbn Kesir, IV, s. 168.

⁸³ İbn Hişâm, III, s. 332; Vâkidi, II, s. 268; Abdurrezzak, V, s. 337-338; Belâzurî, I, s. 349; Buhârî, "Megâzi", 19, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 48, "Fezâ'ilü ashâbî'n-nebî", 7, 35; "Cihâd", 110; Müslim, "İmâre", 67; Tirmizî, "Menâkıb", 57, 58; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 268; Taberî, III, s. 79; Ebû Ubeyd, *Kitâbü'l-ermâil*, Mısır 1968, s. 233.

“bu insanlar kadar dinlerine sahip çıkan insanları daha önce görmedim”⁸⁴ diyerek sahabelerin Hz. Peygamber’e olan sadakatine duyduğu hayranlığı itiraf etmekten kendini alamamıştı.⁸⁵ Olayların yatışmasından sonra Rasûlullah (sav), antlaşmanın tereddütte kalınan kısımlarına doğrudan müdahil olmuş, elçi Süheyl’in istediği gibi maddeleri yazdırmış ve antlaşma imzalanmıştır. Bu sefer de yazılan bu antlaşma metninin kimin yanında kalacağı sorunu ortaya çıkmış, hem Rasûlullah hem de Süheyl metnin kendisinde kalmasını istemişti. Bunun üzerine bir nüsha daha yazılarak ilk nüshayı Hz. Peygamber, kopya nüshayı ise elçi Süheyl almıştır.⁸⁶

Yukarıda değinildiği üzere Hudeybiye Seferi birçok yönü ile Müslümanlar için imtihan vesilesi olmuştur. Günümüze ışık tutması açısından önemli olan ve sahabelerin Hz. Peygamber’e vahiy dışındaki konularda itiraz edebilmeleri, istişarelerde bulunabilmeleri, sorular sorup cevaplar verebilmeleri adına Hudeybiye Seferi esnasında yaşananlar son derece önemlidir Hz. Peygamber’in barışçı politikası ve savaştan kaçınmak için göstermiş olduğu fedakârlıklar, sahabelerin ilk başlarda kavrama düzeylerinin üzerinde bir durum ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki; antlaşmanın yazıldığı esnada ilginç bir olay vuku buldu. Buna göre Kureyş Heyeti’nin lideri olan Süheyl b. Amr’ın oğlu Ebû Cendel daha önce Müslüman olduğu için Mekk’e’de zincirlenerek hapsedilmişti. Fakat tam da Hudeybiye görüşmelerinin yapıp antlaşmanın imzalandığı sırada kaçıp Hudeybiye’ye geldi ve Rasûlullah’a sığındı. Bunu gören Süheyl b. Amr, antlaşma şartları gereği oğlunun iadesini istedi. Hz. Peygamber daha antlaşmanın imzalanmadığını söyleyerek Ebû Cendel’i iade etmeyi reddetse de, Süheyl maddenin yazılmış olmasa bile oğlunun oraya gelmeden önce antlaşmaya karar verildiğini, eğer oğlunu geri göndermezse antlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Olaya şahit olan başta Hz. Ömer olmak üzere bütün sahabeler itiraz etse de Rasûlullah, Ebû Cendel’i, Huvaytb ve Mikrez’in korumaları altına almaları ve işkence yaptırmamaları şartıyla iade etti. Ayrıca oradakilere muhakkak Allah’ın bir hesabı olduğunu söyleyerek teskin etti⁸⁷.

Görüşmelerin ardından mutabakat sağlanan konuların yazımına geçileceği esnada ortaya çıkan bu durumdan başta Hz. Ömer olmak üzere, bazı sahabeler rahatsızlık duymuşlar ve bunu Rasûlullah’a karşı dile getirmişlerdir. Zira sahabeler, Hz. Peygamber’in rüyasına iman etmişler, fetih ve

⁸⁴ İbn Hişâm, III, s. 332; Abdurrezzak, V, s. 337-338; Vâkîdî, II, s. 268; Buhârî, “Megâzi”, 19, “Cihâd”, 110; Müslim, “İmâre”, 67; Ahmed b. Hanbel, IV, 268; Ebû Ubeyd, s. 233.

⁸⁵ Maxime Rodinson, *Hz. Muhammed*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul 1980, s. 166.

⁸⁶ İbn Hişâm, III, s. 332; Abdurrezzak, V, s. 337-338; Vâkîdî, II, s. 265; İbn Sa’d, II, s. 97; Ahmed b. Hanbel, III, s. 268; Ebû Ubeyd, s. 233.

⁸⁷ Vâkîdî, II, s. 260-261; Belâzurî, I, s. 220.

zafer kazanacaklarından şüphe duymamış ve hemen yola koyulmuşlardı. Kâbe'yi tavaf etmeden, üstelik de bir takım şartlar üstlenerek muahede imzalanması ve bu şekilde geriye dönülecek olması onlara çok ağır gelmişti.⁸⁸ Hatta Hz. Ömer defalarca kez Hz. Peygamber'e bunlara neden katlandıklarını sorup itirazlarda bulunmuştu. Bu konuda o kadar ileri gitmişti ki, kendilerine Hz. Peygamber'in Kâbe'yi tavaf etme sözü verdiğini ama şimdi geri döneceklerini söylemişti. Özellikle Medine'ye sığınan bir Müslümanı iade edilmesi maddesine yönelik sorular sormuştu. Bu sorulara ve itirazlara çok üzüldüğü anlaşılan Rasûlullah (sav), kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu, mutlaka Kâbe'ye girip tavaf edeceklerini, başlarını kazıtacaklarını ve Kâbe'nin anahtarını alacaklarını, Allah'ın onun sözünü zayi etmeyeceğini söylemiş, onlara verdiği sözün bu sene umre yapacaklarına dair olmadığını başka bir sene bunun gerçekleşeceğini söylemişti. Esirlerin iadesi konusunda da "Her kim bizden onlara giderse Allah onu iade etmiş, yani terk etmiştir. Onlardan her kim bize gelirse de biz onu iade ederiz ancak Allah onun için bir saadet ve ferahlık yolu açacaktır" diye buyurmuştur. Ayrıca Uhud ve Hendek günlerinde yaşadıklarını, orada ne kadar zor duruma düştüklerini hatırlatmıştı. Bunun üzerine sahabeler bu şekilde düşünmediklerini ve Rasûlullah'ın Allah'ın emirlerini kendilerinden daha iyi bildiğini söyleyerek özür dilemişlerdi. Hz. Ömer de Hz. Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın uyarıları ile hatasını anlamış ve söylediklerinden dolayı pişman olup tövbe etmişti⁸⁹.

Görüldüğü gibi burada Hz. Peygamber'in bu kadar ağır şartlara neden boyun eğdiği sorusu akla gelmektedir. Zehebî'de yer alan Zührî'nin rivâyetine göre bu hususlar Rasûlullah önceden kendisinden haram dışında ne isterlerse vereceğini söylemiş olmasından kaynaklanmaktadır.⁹⁰ Ayrıca maddelerin irdelenmesi halinde birçoğunun ileride Müslümanların lehine dönüştüğü görülmektedir. Örneğin Müslümanlar umre yapmak ve Kâbe'yi ziyaret etmek maksadı ile yola çıkmışlardır. Buna geçerli hiçbir sebep göstermeksizin mani olunması ise bir savaş sebebidir. Fakat Rasûlullah (sav), savaşmak yerine yapılan antlaşmada Müslümanların o yıl Mekke'ye girmemesini ve gelecek sene ziyaret yapabilmelerini kabul etmiştir. Böylelikle Hz. Peygamber bir savaş vukua gelmeden ve kan dökülmeden antlaşma sağlamış, Müslümanlar ise biraz gecikmeli olarak istediklerini elde etmişlerdir.

⁸⁸ İbn Hişam, III, s.332, Vâkıdî, II, s. 259-260; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 325; Taberî, III, s. 79; Köksal, V, s. 319.

⁸⁹ İbn Hişam, III, s. 331; Vâkıdî, II, s. 259-260; Buhari, "Şurûî" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzî" 35, "Tefsir", Mümtahine 2; Ebu Davud, "Cihad" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Ahmed b. Hanbel, III, s. 486; İbn Seyyidî'n-Nâs II, s. 119.

⁹⁰ Zehebî, s. 371.

İmzalanan antlaşmadaki taraflardan birisi olmakla Kureyşliler, Müslümanların varlığını resmen tanımışlar ve onların meydana getirdiği bu oluşumu bir devlet olarak kabul edip, masaya oturmak zorunda kalmışlardır. Hz. Peygamber tüm bunları karşı tarafı rencide etmeden, sadece maddeler ekletirmek suretiyle kabul ettirmiştir. Bir taraftan Kureyş'ten çekinerek Müslümanlar ile ilişkiye giremeyen bazı Arap kabileleri de Müslümanlar ile rahatça diyalog kurmuşlardır. Diğer taraftan ise umre için gelen ve başka niyeti bulunmayan bu insanları Mekke'ye sokmamak Kureyş açısından itibar kaybına neden olmuştur. Son olarak bu maddelerin kabulü ile uzun yıllardır birbirleri ile mücadele halinde olan ve acıları taze olan insanların bir anda birbirleri ile karşılaşmaları engellenmiş ve fikren hazırlanmaları için bir yıl mühlet tanınmıştır.⁹¹

Antlaşmanın bir diğer önemli sonucu Rasûlullah (sav)'ın, Kabe üzerindeki tasarruf hakkını tartışmaya açmasıdır. Böylelikle Kureyş kendisinde gördüğü "Allah'ın komşusu" hakkını kaybetmiş oluyordu. Kureyş, daha önce kaybetmiş olduğu kendilerinin dokunulmaz olma hakkının yanı sıra, burada kutsiyetlerinin de dokunulmaz olduğu yönündeki inancı da kaybetmişlerdi. Şüphesiz bu durum, Kureyş ve Mekke halkı üzerinde bir yıkım meydana getirmiştir. Hudeybiye Antlaşması, olumlu manada Müslümanların propagandasını yapmış ve o zamana kadar Kureyş müşriklerinin Müslümanlar hakkında yaptıkları menfi çabaları boşa çıkarmıştır. Araplar artık hem Peygamber'e hem de ona tabi olanlara ön yargısız bir şekilde bakmaya başlamışlar, İslam'ı anlama ve kabul etme konusunda daha rahat hareket edebilmişlerdir. Ortaya çıkan barış ortamında Müslümanlar herhangi bir güven sorunu yaşamaksızın insanlarla buluşup İslam'ı tebliğ edebilmişler ve Rasûlullah'ın çağrısını kitlelere ulaştırabilmişlerdir.⁹²

Ahitname yazılıp son hali verildiğinde Hz. Peygamber'in yanında bulunanlar ve Huzâalılar, Müslümanların safında antlaşmaya ortak olduğunu belirttiler. Bunun üzerine Benî Bekir üyeleri de Kureyş'in yanında olduklarını ve kavimleri adına bu karara uyduklarını bildirdiler. Böylelikle her iki tarafın müttefikleri de ahitnameye dâhil oldular. Tüm bu görüşmelerin ardından heyet üyeleri Hudeybiye'den ayrılarak Mekke'ye gittiler⁹³.

Kureyş temsilcilerinin Hudeybiye'den ayrılmasının ardından Rasûlullah ahabına kurbanlarını kesip tıraş olmalarını emretmiş, ancak onlardan hiç kimse harekete geçmemişti. Rasûlullah (sav)'ın aynı emirleri üç kez tek-

⁹¹ Mehmet Azimli, "Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması", *Hikmet Yurdu*, Yıl: 3, C. 3, sayı: 6, Temmuz-Aralık 2010/2, s. 40-41.

⁹² Öz, s. 61.

⁹³ İbn Hişâm, III, s. 332; Vâkıdî, II, s. 265-266; Belâzurî, I, s. 350; Ebû Yûsuf, s. 210.

rar etmesine rağmen sonuç değişmemiştir. Kızgın bir şekilde kırmızı çadır içerisinde bulunan hanımı Ümmü Seleme'nin yanına gitmiş, Ümmü Seleme Rasûlullah'ın bu kızgınlığını fark etmiş, neyi olduğunu sormuştu. Hz. peygamber; "Ey Ümmü Seleme! Nedir halkın bu tutumu? Şaşılacak şey doğrusu! Onlara; 'Kurbanlarınızı kesiniz! Başlarınızı tıraş ediniz de, ihramdan çıkınız! diye tekrar tekrar söylüyorum. Onlar sözlerimi işitiyor, yüzüme bakıyorlar da, içlerinden hiçbirisi benim emrimi yerine getirmeye kalkmıyor!?" diyerek kızgınlığını dile getirmişti. Ümmü Seleme'de; "Yâ Rasûlullah! Görmüş olduğunuz hal, halka, her nasılsa gelmiş çatmış bulunuyor. Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bu işi yapmak istiyor musun? Yapmak istiyorsan, hemen git, kurbanlık develerini kesinceye, berberini çağırıp tıraş oluncaya kadar ashabından hiçbir kimseye hiçbir şey söyleme! Sen kurbanını kesecek, tıraş olacak olursan, halk da öyle yaparlar. Muhakkak sana uyarlar!" dedi. Rasûlullah (sav) de öyle yaptı. Bu duruma şahit olan sahabeler de hemen harekete geçerek kurbanlarını kesip tıraş oldular ve ihramdan çıktılar⁹⁴. Yukarıda birçok örnekte verildiği üzere sahabesi ile istişarede bulunmayan ahlak edinen Hz. Peygamber, bu örnekte olduğu gibi hanımları ile istişare konusunda da geri durmamıştır. Onlar ile istişare etmekle kalmamış tavsiyelerini dinlemiş, neticede yeni bir tartışmaya girmeden sorunu sulhen çözmüştür.

Hz. Ebû Bekir'in "İslâm'da, Hudeybiye fethinden daha büyük bir fetih olmamıştır. Fakat, Rasûlullah ile Rabbi arasındaki şey hakkında halkın görüşleri kısa ve dardı. Kullar, acele ederler. Yüce Allah ise, dilediği işi kıvamına gelip olgunlaşmadıkça yapmakta, kullar gibi acele etmez"⁹⁵ şeklinde ifade ettiği Hudeybiye Seferi, Rasûlullah ile ashabının sağ salım bir şekilde Medine'ye dönmek için harekete geçmeleriyle sona ermiştir. Rasûlullah (sav) ve ashabının bu kadar çetrefilli bir seferden dönüşü sırasında Fetih Suresi nazil olmuş ve bir nevi Rasûlullah ve ashâbı Mekke'nin fethi ile müjdelenmiştir. Ayrıca iki yıl gibi kısa bir süre geçerliliğini koruyan bu antlaşma sürecinde Müslüman olanların sayısı daha önce Müslüman olanların sayısını katlaması, antlaşmanın önemini göstermektedir.⁹⁶

SONUÇ

İlk dönem İslam tarihi içerisinde özel bir yeri olan Hudeybiye Seferi, Rasûlullah'ın diğer seferlerinden farklı bir karakter arz etmektedir. İslam tebliğ tarihi açısından bir dönüm noktası olan bu antlaşmanın imza süreci

⁹⁴ Vâkıdî, II, s. 266-267.

⁹⁵ Vâkıdî, II, s. 263; Halebî, II, s. 721; Köksal, V, s. 331.

⁹⁶ Öz, 61.

ve sonrası Hz. Peygamber'in ümmeti ile olan ilişkilerinde esas alınan noktaların uygulama örneğini bize sunmaktadır. Zira bu sefere çıkılmadan niyetin barışçıl esaslara göre tanzim edilmesinden, tekrar Medine'ye dönünceye kadar ki geçen süreç içerisinde Hz. Peygamber, barış taraftarı bir tutum izlemiştir. Kureyş tarafının katı tutumuna ve saldırgan davranışlarına rağmen duruşunu hiç bozmamış, almış olduğu önlemler ve kararlar ile mutlak bir savaşı önlemiştir. Hz. Peygamber'in göstermiş olduğu bu barış yanlısı tavır, Kureyş taraftarı kabileler ile yine Kureyş'i temsilen gelen elçilerin dikkatlerinden kaçmamış, O'nun kararlı tutumu ve dürüstlüğü karşısında etkilenerek geri dönmüşlerdir. Ashabın Rasûlullah (sav)'a karşı duydukları sevgi ve bağlılıklarına olan hayranlıklarını Kureyşlilere aktararak onlara sulh yolunu tutmalarını tavsiye etmişlerdir.

Barış antlaşmasının imzalanmasından sonra Medine'ye geri dönerken inen Fetih Suresi ile müjdelenen Rasûlullah (sav) ve ashabı, çok geçmeden bu siyasetlerinin meyvesini toplamaya başlamışlar, bütün maddelerin Müslümanların lehine döndüğünü ve Hudeybiye'nin aslında ne kadar büyük bir zafer olduğunu görmüşlerdir. Savaş olmaksızın Müslümanlar uzun yıllardır üzerlerinde baskı kuran tehditten kurtulmuşlar ve en büyük düşmanları olan Kureyşliler tarafından varlıkları tanınmıştır.

KAYNAKÇA

- ABDURREZZAK, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ârî, *el-Musannef*, I-XII, thk. Habîburrahman el-Azamî, el-Mektebet'ül-İslâmî, Beyrut 1970.
- AHMED B. HANBEL, Ahmed b. Hanbel Ebû Abdillâh eş-Şeybân *Müsned*, I-VI, Matbaatu İslâmî, Beyrut 1969.
- ALWAYE, Mohiaddin, "The Truce of Hudeybiya and The Conquest of Mecca", *Mecelle-tü'l-Ezher*, X, Kâhire 1973, s. 1-6.
- AZİMLİ, Mehmet, "Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması", *Hikmet Yurdu*, Yıl: 3, C. 3, sayı: 6, Temmuz-Aralık 2010/2, s. 35-48.
- BELAZÜRÎ, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir *Ensâbü'l-eşrâf*, thk. Muhammed Hamîdullah, Dârü'l-Maârif, Mısır 1959.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahîh*, I-V, thk. Abdulazîz b. Abdillâh, Dar'ul-Fikr, Beyrut 1984.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman Eş'as b. İshâk b. Beşir b. Şeddâd b. Amr b. İmran el-Ezdî, *Sünen*, I-VII, thk. M. Muhyiddin Abdülhamid, Mısır 1952.
- EBÛ UBEYD, Kasım b. Sellâm, *Kitâbü'l-emcâl*, Mısır 1968.
- ERUL, Bünyamin, "Süheyl b. Amr", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 30.
- FAYDA, Mustafa, "Bey'atürriydân", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 39-40.
- İBNÛ'L ESÎR, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim *el-Kâmil fi't-târih*, I-XIII, Beyrut 1965.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Sâid ez-Zâhirî, *Cevâmiu's-sîre*, Mtb. Dâr-ul-Mearif, Mısır 1939.
- HAMEVÎ, Şihâbüddin Ebû Abdillâh Hamevî, *Mu'cem'l-buldân*, I-V, Beyrut 1979.
- HAMİDULLAH, Muhammed, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII, İstanbul 1998, s. 297-299.
- HÂLİFE B. HAYYÂT, *Tarih'u Halife b. Hayyât*, çev. Abdülhalik Bakır, Bizim Büro yay., Ankara 2001.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdülmelik, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I-IV, thk. Mustafa es-Sakkâ ve dğr., Beyrut 1971.
- İBN KEŞİR, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer el-Kureyşî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I-IV, Kahire 1385/1965.
- İBN SEYYİDÎ'N-NAS, Muhammed b. Abdullâh b. Yahya, *'Uyûni'l-eser fi fununi'l-megâzi ve's-Semâil ve's-Siyer*, I-II, Beyrut t.y.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menû el-Hâşimî el-Basrî, "*Kitâbü't-tabakâti'l-kebir, Tabakât*," çev. edt. Adnan Demircan, Siyer yay., İstanbul 2014.
- KANDEMİR M. Yaşar (1992), "Büdeyl b. Verkâ", *DİA*, VI, İstanbul, 1992, s. 482-483.
- KAPAR Mehmet Ali, "Ehâbiş", *DİA*, X, İstanbul 1994, s. 496-497.
- KASTALLÂNÎ, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Mevâhibü'l-ledünniye*, I-II, Mısır 1281.
- KILIÇ, Mustafa, "Umâre el-Yemani", *DİA*, XLII, İstanbul 2012, s.145-146.
- KÖKSAL M. Asım, *İslâm Tarihi*, I-XVIII, Köksal yay., İstanbul 1991.
- el-MAKDİSÎ, Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir, *el-Bed' ve't-târih*, I-VI, Beyrut 1899.
- MES'ÛDÎ, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali (Ö. 346/957), *Murûcü'z-zeheb ve meâdinü'l-cevâhîr*, I-IV, Mısır 1384-1964.
- MÛSLİM, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc, *el-Cami'u's-Sahîh*, I-V, thk. M. Fuad Abdülbâkî, Kahire 1955, çev. Ahmed Dâvûdođlu, *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, Sönmez Yay., İstanbul 1978.

- NESÂİ, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, I-IV, şrh. Süyûtî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1994.
- RODİNSON Maxime, *Hz. Muhammed*, çev, Atilla Tokatlı, Hürriyet Yay., İstanbul 1980.
- SÖNMEZ Abidin, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, İnkılab Yay., İstanbul 2007.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Târîhu't Taberî)*, I-XIII, Mısır 1326.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve b. Musâ b. ed-Dahhâk, *Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1996.
- VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitâbu'l-Meğazî*, I-III, thk: Marsden Jones, çev. Musa K. Yılmaz, İlk Harf Yay. İstanbul 2014.
- WATT, W. Montgomery, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. Rami Ayas-Azmi Yüksel, AÜİF Yay., Ankara 1986.
- YA'KÛBÎ, Ahmet b. Ebi'l-Yakûb b. Cafer b. Vehb b. Vâdih, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, Beyrut 1379/1960.
- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtî'l-meşâhîr ve'l-a'lâm: Megâzî nşr.*, Ömer Abdusselâm Tedmurî, Beyrut 1990.
- ZÛRKÂNÎ, Muhammed b. Abdülbâkî b. Yûsuf b. Ahmed b. Alvân Zûrkânî, *Şerhu'l-mevâhibü'l-ledünniyye* I-VIII, Beyrut 1393/1973.

